

Nr 5.

Ankom till Riksdagens kansli den 15 mars 1912 kl. 4 e. m.

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 5 i anledning af herr Kjelléns motion nr 90, om ett tillägg till Första kammarens ordningsstadga i syfte att reglera interpellationsinstitutet för denna kammare.

Uti en inom Första kammaren af herr Kjellén väckt, till behandling af dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion nr 90, hemställes: *Motionen.*

att Första kammaren måtte besluta att till sin ordningsstadgas § 18 tillägga följande stadgande:

»5:o. Äskar utom föredragningslistan ledamot att få till Konungens rådgifvare framställa spörsmål; aflämne detsamma skriftligen uppställt och af bestämdt innehåll. Kammaren beslute, huruvida spörsmålet må tillställas vederbörande rådgifvare eller icke. I förra händelsen låte talmannen honom ofördröjligen af spörsmålet undfå del.»

Angående motiveringen tillåter sig utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har ansett det lämpligt att sammanfatta hvad som hittills förekommit i riksdagsförhandlingarna angående sättet för interpellationers framställande. *Historik.*

Äfven om man icke torde kunna tala om interpellationer i egentlig mening, innan statsråden såsom sådana från och med den år 1867 ikraftträdde representationsförändringen vunno tillträde till kamrarna, förekommo dock redan före denna tid åtskilliga föregångare till våra dagars interpellationer. *Före representationsförändringen.*

Bihang till Riksdagens protokoll 1912. 12 saml. 2 afd. 5 häft. (Nr 5.) 1

Sålunda framställde vid 1862—63 års riksdag en medlem af ridderskapet och adeln till dåvarande utrikesministern friherre *Manderström* en begäran om några upplysningar med afseende å Sveriges utrikespolitik. Friherre *Manderström* svarade påföljande dag, den 24 november, samt yttrade därvid jämväl några ord angående sättet för interpellationers framställande. Han framhöll därvid lämpligheten af att, såsom i England vore brukligt, den, som önskade en upplysning af regeringen, på förhand tillkännagåfve, att han viss dag ärnade framställa en förfrågan. Därigenom finge den tillfrågade anledning att sätta sig in i förevarande ämne samt tillfälle att samråda med sina kolleger. Så vidt han kände, gåfve grundlagarna ingen anledning till interpellation, men hade han alltid ansett det som en skyldighet att gifva de af nationens ombud, inför hvilka han, enligt gällande författning, hade tillfälle yttra sig, de upplysningar, som med hans plikter i öfrigt vore förenliga.

Under återopande af detta yttrande anmälde en annan ledamot af ridderskapet och adeln några dagar senare, att han ämnade, då visst ärende förekom, interpellera sjöministern beträffande de delar af sjöförsvaret, som i vissa motioner berördes. När detta ärende förekom, framställde han i ett skriftligt anförande vissa direkta frågor till sjöministern, grefve *Baltzar von Platen*, hvilka af denne besvarades.

Efter representationsförändringen.

I och med att statsråden såsom sådana i sammanhang med representationsförändringen vunno tillträde till kamrarna, blef frågan om interpellationer på ett helt annat sätt aktuell.

Redan vid början af 1867 års riksdag, den 23 januari, yttrade justitistatsministern friherre *De Geer* i både Första och Andra kammaren i denna fråga följande:

Enligt hvad jag erfarit, lärer under gårdagens öfverläggning åtskilliga af Första kammarens ledamöter beklagat, att statsråden och i synnerhet chefen för finansdepartementet icke varit närvarande för att besvara de anmärkningar, som framstälts vid remissen af Kungl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof.

Det är med anledning häraf, och då äfven framdeles statsrådets ledamöter och i synnerhet de föredragande ofta kunna af tjänstegöromål vara förhindrade att öfvervara kammarens öfverläggningar samt det i allt fall är omöjligt för dem att vara närvarande i de båda kamrarne vid en samtidig föredragning af ärenden, som röra deras departement, som jag tillåter mig uttala den önskan, att då ledamot af kammaren vill af någon bland statsrådets medlemmar hafva ett inför kammaren afgifvet svar på någon fråga eller upplysning i något hänseende, han må, såsom i åtskilliga andra konstitutionella länder brukas, i ett

föregående plenum tillkännagifva sin afsikt att i ett följande sammanträde framställa en sådan fråga. Statsrådets ledamöter kunde då bereda sig tillfälle att vara tillstädes och afhöra frågan, då den väcktes, samt själfva uppgifva den tid, då de voro sinnade att i anledning af framställningen afgifva sitt yttrande, hvilket både kammarens värdighet och rådgifvarnes ställning kräfver icke bör lämnas öfverlagdt.

Det kan härmed icke vara min mening att på något sätt vilja förmena kammarens ledamöter att under öfverläggning om en föredragen fråga framställa de anmärkningar emot regeringens förslag eller åtgärder, till hvilka de kunna finna sig befogade, lika litet som att frånsäga statsrådets ledamöter rättigheten att deltaga i öfverläggningarne jämväl på annat sätt än genom att besvara formligen framställda interpellationer. Jag har endast velat uppgifva en utväg att, då man gör anspråk på att erhålla ett yttrande från en statsrådsledamot, sätta honom i tillfälle att uppfylla detta anspråk, i den mån han anser sådant böra ske.

I Första kammaren föranledde detta anförande hvarken något yttrande eller åtgärd, men Andra kammaren beslöt »att gå den af hans excellens herr justitiestatsministern uttalade önskan till mötes.»

Frågan om reglerande af interpellationsinstitutet framkom dock egentligen först i sammanhang med antagandet af respektive ordningsstadga och arbetsordning för kamrarna. Spörsmålet afgjordes först af Andra kammaren, som i sin vid 1867 års riksdag antagna arbetsordning under § 21 införde följande, ännu kvarstående bestämmelse:

Interpellationsinstitutets reglerande i Andra kammaren.

»Åskar utom dagordningen ledamot att få till Konungens rådgifvare framställa spörsmål; aflämne detsamma skriftligen uppställt och af bestämdt innehåll. Kammaren beslute, utan föregående öfverläggning, huruvida spörsmålet må framställas eller icke. I förra händelsen låte talmannen vederbörande rådgifvare ofördröjligen af spörsmålet undfå del.»

Det närmaste uppslaget till denna bestämmelse, som utan motivering inföt i vederbörande enskilda utskotts förslag till arbetsordning, synes hafva gifvits af herr *Bergström*, sedermera statsråd och landshöfding i Örebro län.

Bestämmelsen antogs dock endast med hjälp af den förseglade sedeln samt efter en liflig debatt (den 11 april). Herrar *Rundbäck*, *Björck*, *De Maré*, *Witt*, friherre *Liljencrantz*, *Hedengren*, *Sven Nilsson* och *Jöns Pehrson* företrädde därvid oppositionen, som vände sig både mot bestämmelsen, att kammaren skulle få afgöra om interpellations framställande, och mot stadgandet om dess form.

Någon närmare redogörelse för oppositionsmännens anföranden har ansetts obehöflig, enär de skäl, som af dem framhöllos, sedermera närmare ut-

vecklades i Första kammaren under debatten angående samma fråga; och redogörelse för denna debatt här nedan lämnas.

Utskottets talan fördes af herrar *Bergström*, *Sjöberg*, *Ridderstad*, *Hedlund* och *Lemchen*. Hr *Bergström* anförde hufvudsakligen följande: Paragrafen strede ingalunda mot grundlagen, då denna ej innehölle ett ord om interpellationsrätten. »Då emellertid statsrådets ledamöter jämlikt riksdagsordningens 53 § äga tillträde i kammaren med rättighet att deltaga i dess öfverläggningar samt då grundlagen icke stadgar något förbud mot interpellationer, lärer däraf otvunget följa rättighet att framställa sådana.» Frågan vore fri, men svaret också fritt. Paragrafen afsåge att reglera, ej förfrågningar till rådgifvarne under en öfverläggning om ett visst ämne, utan interpellationer utom dagordningen. Hvilken enskild ledamot som helst borde ej få framställa sådana förfrågningar till rikets högsta ämbetsmän. Ett stadgande till förekommande af olämpliga eller obehöfliga frågor vore därför nödvändigt.

Beträffande förbudet mot diskussion framhöll herr *Sjöberg*, att i andra länder vore det ett antaget bruk att ej diskutera lämpligheten af interpellationers framställande. Det läte nämligen ganska väl tänka sig, att sådana politiska förhållanden kunde förefinnas, som skulle göra en öfverläggning, om en interpellation finge framställas eller icke, t. o. m. vådlig för landets säkerhet och bästa.

Fråga om interpellationsinstituts reglerande i Första kammaren.

I Första kammaren behandlades ej frågan förrän vid 1868 års Riksdag i sammanhang med antagande af ordningsstadga för kammaren. Två motioner, en af herr *Faxe* och en af herr *Wærn*, väcktes om intagandet i ordningsstadgan af bestämmelser angående interpellationers framställande. Herr *Faxe* föreslog införande af i hufvudsak samma bestämmelser som i Andra kammarens arbetsordning. Herr *Wærn* åter hemställde, att bestämmelsen allenast måtte innehålla, att ledamot, som utom föredragningslistan önskade af någon bland statsrådets medlemmar erhålla ett inför kammaren afgifvet svar på någon fråga eller upplysning i något hänseende, borde i ett föregående plenum tillkännagifva sin afsikt att i ett följande sammanträde framställa en sådan fråga.

Redan då herr *Faxes* motion först väcktes, yttrade grefve *Henning Hamilton*, att utskottet, som hade att afgifva förslag till arbetsordning, vid en förberedande öfverläggning varit af den mening, att frågan om interpellationsinstituts reglering tillhörde grundlagen, samt att man icke borde i ordningsstadgan intaga en föreskrift, som icke kunde anses vara fullt bindande.

Då motionen, som bordlades, den 18 april ånyo föredrogs, utspann sig en liflig debatt; och yttrade sig därvid herrar *Wærn*, *Faxe*, *von Geijer*, *Nordström* och grefve *Hamilton*.

Herr *Wærn* framhöll, att då interpellationsinstitutet stode så att säga bredvid eller utom grundlagen, det vore så mycket mera skäl att genom lämpliga föreskrifter i arbetsordningen gifva någon helgd och ordning åt denna för ett konstitutionellt samhällsskick så ytterst viktiga rättighet. Ett sådant stadgande, som Andra kammaren låtit i sin arbetsordning införa, syntes honom dock vara stridande mot riksdagsordningens 52 §, hvilken föreskrefve, att vid kammarens sammanträde hvarje dess ledamot ägde rätt att till protokollet fritt tala och utlåta sig i alla frågor, som under öfverläggning kommo. Talaren ansåge emellertid, att frågan, om en interpellation skulle få framställas eller icke, lämpligen icke borde utgöra föremål hvarken för diskussion eller ens ett naket beslut af kammaren. Det vore å ena sidan att gifva interpellationen en alltför stor vikt, ty sedan kammaren beslutat, att interpellationen finge ske, så vore kammaren att anse såsom interpellant och icke den enskilde ledamoten. Å andra sidan kunde det lätt under partistrider inträffa, att majoriteten vägrade interpellation. Diskussionen vore olämplig, då densamma kunde blifva fullt lika långvarig och brännande, som den diskussion, hvilken ämnet, hvarom interpellationen gjordes, skulle kunna föranleda. Vederbörande statsråd torde själf kunna afgöra, om frågan borde besvaras. Talaren ansåge emellertid, att en viss ordning borde iakttagas, och förordade därvid det af excellensen friherre de Geer föreslagna sättet. Att, såsom skett, interpellationer besvarades omedelbart, syntes honom äfven mindre lämpligt, då saken därigenom lätt finge ett utseende af att vara liksom öfverenskommen mellan vederbörande, så till fråga som svar.

Herr *von Geijer* ansåg, att så länge den så kallade interpellationsrätten vore en för vår konstitution främmande sak, kunde icke ett reglementerande därom i arbetsordningen rimligtvis ifrågasättas. Skulle han emellertid välja mellan de två motionerna, gäfve han företräde åt herr *Faxes*.

Herr *Nordström* anförde i hufvudsak följande: Interpellationsrätten hade ej något stöd i grundlagen. 52 § i riksdagsordningen, som i detta afseende åberopats, gäfve icke något sådant stöd. I det där förekommande stadgandet, att hvarje ledamot ägde rätt att till protokollet fritt tala och utlåta sig i alla frågor, som komme under öfverläggning, och om lagligheten af allt, som inom kammaren tilldroge sig, innefattades två väsentliga förutsättningar. Antingen skulle det ärende, hvori man ville begagna

yttranderätten, hafva kommit under öfverläggning, eller ock skulle något inom kammaren hafva tilldragit sig, hvarom man ville yttra sig. Men vanligen hade interpellationsrätten blifvit begagnad i ämnen, som ej hörde till föredragningslistan för dagen, eller i afseende på något, som icke tilldragit sig inom kammaren. »Med logisk nödvändighet följer häraf, att interpellationsrätten ej har stöd i § 52, och likaså förgäfves söker man i någon af de andra grundlagsparagraferna ett sådant stöd. Denna rätt innefattar emellertid något, som uti alla konstitutionella samhällen anses befogadt, därför att den utgör ett af medlen för de mångahanda meddelanden rörande samhällets angelägenheter, som representationen behöfver och endast regeringens organer tillförlitligast kunna afgifva, och äger den således sitt berättigande uti själfva den konstitutionella principens idé, om den ock ej vore uttryckligen befästad i någon viss grundlagsparagraf.» Frågan gällde sålunda, om interpellationsrättens utöfning borde få vara obunden af alla former. »Om den skall hafva gravitet, hållning och helgd, så är det utan tvifvel i sin ordning att något förekommit, som liksom gifver vikt och stöd åt den interPELLERANDES framställning, ty vore den endast ett uttryck af den interPELLERANDES individuella åsikter och meningar, äfven om dessa ägde någon gensvarighet inom den församling, där de uttalats, så saknar interpellationen denna karaktär af allmängiltighet och vikt, som en handling af denna art borde äga; och likasom formligen väckta motioner genast kunna af representantkammaren tillbakavisas, borde den ock vara befogad att yttra sig, huruvida interpellationen skall få framställas, åtminstone såvida denna ej vinner understöd af några bland kammarens medlemmar.» Utan att närmare yttra sig angående de framställda förslagen framhöll herr Nordström slutligen, att herrar Faxes och Wærns förslag innefattade material till ett förslag och ett blifvande beslut i ämnet, samt hemställde, att förslagen måtte remitteras till det tillfälliga utskottet och att dess betänkande måtte afvaktas.

Grefve *Henning Hamilton* ville ej påstå, att det vore grundlagsvidrigt att i arbetsordningen intaga föreskrifter om interpellationsrätten, men då arbetsordningen i allmänhet hade till föremål att närmare bestämma, huru grundlagens föreskrifter skulle uppfyllas, men icke att stadga, huru det skulle förfaras i konstitutionella frågor, om hvilka grundlagen ej talade, vore det ur denna synpunkt icke riktigt att i arbetsordningen meddela föreskrifter om utöfningen af interpellationsrätten, om hvilken grundlagen ingenting innehölle. Han delade i öfrigt herr Wærns betänkligheter mot Andra kammarens arbetsordning ifråga om interpellationer. — Riksdags-

ordningens föreskrifter stode dock i något sammanhang med och borde väl i viss mån tillämpas på interpellationsrätten. — Det vore möjligt att ordna interpellationsrätten i afseende på frågor, som ej stode i samband med hvad som tilldragit sig i kammaren eller där icke vore under öfverläggning. Då blefve frågan, om det vore skäl att för detta särskilda fall reglera sättet för interpellation genom speciella föreskrifter i arbetsordningen. Talaren trodde det icke, åtminstone icke för det närvarande; och till stöd för denna sin mening återopade han bland annat det sätt, hvarpå Andra kammaren ordnat saken, och hvilket visade de svårigheter, hvarmed en sådan lagstiftning vore förknippad.

Grefve Hamilton anförde vidare följande:

»En sak, i konstitutionellt hänseende så viktig som den så kallade interpellationsrätten, bör icke i den ena kammaren regleras på ett sätt och i den andra utöfvas på ett annat. Själf är jag tveksam, hvilketdera sättet är det bästa, och vill ej underkasta mig hvad som i Andra kammaren blifvit stadgadt, förrän någon större erfarenhet om nyttan däraf vunnits. Men härtill kommer, att det sätt, som justitiestatsministern föreslagit, synes mig vara fullt ut likaså ändamålsenligt som något annat. För min del har jag ej något emot, att det sättet kommer att användas, och jag tror, att vi icke genom antagande af Andra kammarens arbetsordning i denna del kunna i någon mån binda eller tvinga vederbörande att följa däri meddelade föreskrifter. Det kunde hända att i en arbetsordning står stadgadt, huru förfaras skall, när en fråga till en Konungens rådgifvare framställes, men att en statsrådets ledamot, till hvilken frågan ställes, fordrar ett annat förfaringssätt. Vill då interpellanten fortsätta med spörjsmålet, måste han underkasta sig hvad Konungens rådgifvare önskar. Jag tror således, att vi icke äga den maktfullkomlighet att vi kunna med något gagn reglera dessa förhållanden, utan torde det därför vara bäst ej befatta sig med en dylik reglering och öfverlämna åt det goda förtroendet mellan kammaren och statsråden att ordna denna sak efter sig företeende omständigheter. Det är icke lämpligt att i en ordningsstadga framställa såsom regel hvad som endast kan vara en önskan och kammaren ej har laglig rätt att fordra. Man skulle visserligen kunna göra några få bestämmelser i denna sak, men dessa måste då blifva så allmänna och intetsägande, att de blifva till ringa gagn. Det vore därför bättre att dröja, till dess interpellationsrätten blifvit ordnad i öfverensstämmelse med våra öfriga konstitutionella rättigheter och erhållit sin vederbörliga plats i grundlagen. Då, men icke förr, är tiden inne, att i den speciella arbetsordningen reglera detaljerna af denna rättighets utöfning.»

Herr *Faxe* förklarade sig vilja inskränka sin motion till hvad herr *Wærn* föreslagit »för att bespara det tillfälliga utskottet besvär att ingå i någon mera omfattande pröfning af denna fråga, som inom kammaren rönt motsägelse från flera håll.»

I det förslag till ordningsstadga, som sedan afgafs af Första kammarens tillfälliga utskott nr 1, infliet bestämmelse i ämnet i § 21, som erhöi följande lydelse: »Vill ledamot till någon Konungens rådgifvare inför kammaren framställa fråga eller af honom begära upplysning rörande ärende, som ej är under öfverläggning men af beskaffenhet att fråga därom grundlagsenligt kan göras, tillkännagifve han denna sin afsikt och aflämne sin framställning skriftligen affattad till protokollet, hvarefter han först i ett följande sammanträde må begära frågans slutförande.»

Utskottets motivering till denna paragraf är följande:

»Då utskottet först går att yttra sig öfver omförmälda tvänne motioner, kan utskottet icke dölja sin tvekan om lämpligheten af att i kammarens enskilda ordningsstadga, som i själfva verket endast har till ändamål att fullständiga riksdagsordningens föreskrifter och närmare bestämma sättet för deras tillämpning, införa ett stadgande rörande sättet för framställande af s. k. interpellationer, hvilka, för våra grundlagar främmande, likväl i konstitutionelt hänseende äro af den vikt, att, så vidt de skola hafva sin fullständiga betydelse, åtminstone rättigheten till och villkoren för deras framställande måste vara genom grundlag bestämda. I de flesta andra länder med fri statsförfattning har man också ansett nödigt att i grundlagen uttala representationens rätt att till kronans ministrar — hvilkas ställning icke är fullt jämförlig med den, Sveriges regeringsform åt Konungens rådgifvare anvisat, — framställa frågor och af dem begära upplysningar. Rättigheten tillkommer likväl där icke egentligen den enskilde representanten, emedan han väl kan framställa frågan, men det af den kammare, han tillhör, beror att afgöra, om ett svar därå må af vederbörande ministrar begäras. Frågan blir härigenom i själfva verket kammarens, och denna kan också följdriktigt, genom ett vid öfvergången till dagordningen afgifvet yttrande, gifva till känna, huruvida frågan blifvit, enligt dess åsikt, på ett tillfredsställande sätt besvarad eller icke. Våra grundlagar sakna alldeles dylika föreskrifter, hvilka till och med i viss mån skulle vara mot deras anda och ordalydelse stridande. Sålunda har visserligen riksdagsordningens § 52 uttryckligen berättigat hvarje ledamot endast att vid kammarens sammanträde »fritt tala och utlåta sig i alla frågor, som under öfverläggning komma, och om lagligheten af allt, som inom kammaren sig tilldrager», men häraf kan ej den slutsats dragas, att yttrande i hvarje annat ämne skulle vara förbjudet, och så har grundlagen icke heller blifvit tillämpad. Skulle således en kammarens ledamot vilja af någon Konungens rådgifvare begära en upplysning, kan fråga uppstå huruvida sådant må kunna lagligen förhindras, åtminstone så vida han därtill väljer en tid, då icke annat ärende är under öfverläggning, och ämnet för hans fråga är af den beskaffenhet, att grundlagarna icke vägra dess upptagande. Icke heller har genom hans excellens justitiestatsministerns, af herr Wærn i hans motion åberopade yttrande vid Första kammarens sammanträde den 23 januari 1867 någon ny rättighet kunnat kammaren eller dess ledamöter tillerkännas eller några nya plikter dem åläggas. Justitiestatsministern ville endast, såsom han yttrade, »uppgifva en utväg att, då man gör anspråk på att

erhålla ett yttrande från en statsrådsledamot, sätta honom i tillfälle att uppfylla detta anspråk, i den mån han anser sådant böra ske». Intet hindrar emellertid Konungens nuvarande, än mindre i framtiden blifvande, rådgifvare att för samma ändamål uppgifva en annan utväg, som grannligheten då fordrar att följa; och det torde således med skäl kunna sägas, att, huru gärna kammaren utan tvifvel fogar sig efter hans excellens justitiestatsministerns uttalade åsikt, den samma likväl icke kan utgöra en tillräcklig fast grund för ett lagstadgande.

Hufvudsakligen af detta skäl har utskottet dragit i tvifvel, huruvida det vore tjänligt att i ordningsstadgan meddela någon föreskrift om sättet för s. k. interpellationers framställande, en fråga, som, enligt utskottets förmening, i riksdagsordningen skulle hafva sin rätta plats. Särskildt förekommer dessutom mot herr Faxes förslag en anmärkning, som ej torde vara utan vikt. Enligt det samma skulle kammaren utan föregående öfverläggning besluta, huruvida fråga måtte framställas eller icke. Det skulle likväl kunna hända, att en framställd fråga rörde ett ämne, som enligt 90 § regeringsformen endast i en annan ordning kunde komma under öfverläggning, och i detta fall skulle en öfverläggning om själfva frågans laglighet, till följd af stadgandet i 52 § riksdagsordningen, icke kunna lagligen förvägras. Hvad åter angår herr Wærns förslag, har det förefallit utskottet, som skulle genom dess godkännande föga vara vunnet, så vida ej den, som önskar till Konungens rådgifvare framställa en fråga, vore förbunden att, jämte tillkännagifvandet af denna afsikt, fullständigt bestämma frågans innehåll. Då emellertid kammaren genom de tvänne motionernas hänvisande till utskottet ådagalagt sin önskan att taga dem i närmare öfvervägande, och antagandet af herr Wærns förslag med ett tillägg i den syftning utskottet nyss antydt, icke syntes utskottet i och för sig för närvarande innebära någon synnerlig olägenhet, har utskottet i nära öfverensstämmelse därmed uppställt ordningsstadgans § 21.»

Vid utlåtandet var fogad följande reservation af frih. Bildt:

»Ett ordnande af interpellationsrätten kan ej, enligt min uppfattning, tillhöra kammarens arbetsordning, blott därför att grundlagen med tystnad förbigår denna ur konstitutionell synpunkt så viktiga fråga, och detta så mycket mindre, som det är med grundlagen oförenligt, att ordnandet af en fråga, som så väsentligen ingriper uti det inbördes förhållandet mellan konungamakten och representationen, öfverlämnas till afgörande, icke allenast åt representationen allena, utan åt hvardera af dess kammare särskildt. Jag anser därför, att denna frågas behandling tillhör konstitutionsutskottet, för så vidt man anser, att den här föreslagna interpellationsrätten skall medföra för representationen rättighet att på denna väg få kännedom om regeringens åsikter uti regeringsärenden och åt kamrarna gifva ett tillfälle att däröfver afgifva yttrande. Utan en sådan rättighet för kammaren, att, till följd af en med kammarens medgifvande gjord interpellation, öfvergå till en enkel eller motiverad dagordning, blifver hela saken ej längre en kammarens angelägenhet utan en personlig fråga mellan den kammarens ledamot, som vill framställa ett spörsmål till en Konungens rådgifvare, och denne rådgifvare; och lärer då denna sak så mycket mindre kunna tillhöra

Bihang till Riksdagens protokoll 1912. 12 saml. 2 afd. 5 häft. (Nr 5.) 2

kammarens arbetsordning, som det ej ens beror på kammaren att afgöra, huruvida ifrågavarande rådgifvare skall afgifva ett svar eller ej.

Det är på grund af dessa skäl, som jag anser § 21 uti den föreslagna arbetsordningen böra utgå.»

Vid föredragning i kammaren den 27 april af utskottets förslag till ordningsstadga yrkades beträffande ifrågavarande paragraf:

dels bifall till utskottets förslag oförändradt,

dels bifall till utskottets förslag med den ändring att slutet däraf komme att lyda sålunda: »hvarefter frågan först i ett följande sammanträde må till vederbörande rådgifvare framställas»,

dels afslag.

Afslagsyrkandet segrade med 32 röster mot 29 för bifall till utskottets förslag oförändradt. Enligt protokollet förekom öfverläggning, men debatten är ej refererad.

Interpellationer i Första kammaren.

Sedan representationsförändringen genomfördes, hafva i Första kammaren framställts 25 interpellationer, hvilka samtliga besvarats. Af dessa falla 8 på åren 1899—1911, nämligen 5 år 1906 och 3 år 1908. Efter 13 interpellationers besvarande har antingen ingen eller blott interpellanten yttrat sig. Efter 12 interpellationer har debatt uppstått.

Vid interpellationernas framställande hafva hufvudsakligen två metoder kommit till användning.

Den ena metoden ansluter sig till det af friherre De Geer i hans förklaring den 23 januari 1867 angifna tillvägagångssättet.

Den andra metoden, som första gången synes hafva användts af grefve Henning Hamilton vid 1868 års riksdag, har under de senaste åren nästan uteslutande tillämpats.

Enligt denna metod blifver vederbörande statsråd enskildt underrättad af en kammarledamot om dennes afsikt att framställa interpellation; och erhåller statsrådet del åtminstone af de frågor, som skola ställas till honom. Svaret lämnas i allmänhet omedelbart, efter det interpellationen vid öfverenskommen tidpunkt framställts.

I två fall hafva interpellationer gjorts, utan att statsrådet vare sig underrättats eller varit närvarande.

Af förenämnda 25 interpellationer synas egentligen följande 4 vara af större intresse för bedömande af föreliggande fråga.

Vid besvarandet af en utaf grefve *Henning Hamilton* vid 1870 års riksdag framställd interpellation uppstod ett replikskifte mellan grefve Hamilton och förutvarande sjöministern grefve *von Platen* rörande rätten

att efter interpellationens besvarande ingå i diskussion. Grefve Hamilton anförde därvid: »Då en riksdagsman till en af Konungens rådgifvare framställt en utanför dagens föredragningsämnen liggande fråga och därpå erhållit svar, kan visserligen saken därmed anses afslutad. Det torde dock vara ett billigt anspråk af Konungens rådgifvare att få veta, huruvida svaret blifvit rätt uppfattadt, och om det förmått att söfva de tvifvel, som framkallat frågan.» Häremot genmälde grefve von Platen: »Interpellation bör framställas i en enkel form och i lika enkel form besvaras; och bör man icke öfvergå till diskussion om den framställda frågan förrän vid behandlingen af den hufvudtitel, hvartill frågan hörer». Grefve von Platen framhöll vidare som sin åsikt, att den interpellationsrätt, som vore på väg att införas, icke vore fullt öfverensstämmande med det allmänna bästa.

Efter framställandet af en interpellation af herr *von Möller* vid 1878 års riksdag inträffade, att talmannen, uppenbarligen af förbiseende, hemställde, huruvida kammaren medgäfvde, att det gjorda spörsmålet finge till vederbörande statsråd framställas; och biföll kammaren denna hemställan. Då interpellationen några dagar senare besvarades, uttalade emellertid grefve *Henning Hamilton* såsom sin åsikt, att kammaren aldrig borde fatta beslut, som icke grundlagsenligt kunde äga någon betydelse. Ett kammarens beslut ifråga om interpellations framställande saknade all betydelse. Frågan vore en gång framställd och kunde ej göras ogjord. Bifölle kammaren sedermera densamma, kunde vederbörande statsråd lika litet åläggas som förhindras att besvara frågan. Herr *von Möller* skulle ej ens af grundlagen kunnat förhindras att förnya frågan, om han så ville.

Vid en interpellationsdebatt under 1888 års riksdag framhöll friherre *Gustaf Åkerhielm* den uppfattningen, att gällande grundlag icke kände seden att ställa interpellationer till Konungens rådgifvare. Visserligen funnes ett stadgande i sådant hänseende inryckt i den arbetsordning, som skrifvits för Andra kammaren; men att detta stadgande utanför och på sidan af grundlagen kunnat i denna arbetsordning inkomma hade för honom, som först efter arbetsordningens antagande blifvit medlem af Andra kammaren, alltid varit och vore ännu ofattligt. Han ansåge det tvifvelaktigt, om det vore gagneligt att en diskussion inträffade, plötsligt tillkommen utan att kammaren därom hade någon aning och om hvars lämplighet vid den tidpunkt, då den ägde rum, kammaren icke varit i tillfälle att ens genom framställd begäran om bordläggning vinna tid till pröfning. Det kunde icke nekas, att det vore omöjligt att i sådant fall utröna, huruvida en kammares flertal gillade den ena eller den andra uttalade åsikten,

ty något afslutande af öfverläggningen genom framställd proposition eller något tillfälle för kammaren att uttala sin mening funnes icke vid en diskussion sådan som denna. Anmärkningar mot regeringen borde framställas vid dechargebetänkandets föredragning eller vid remissen af statsverkspropositionen.

Häremot genmälde herr *Hedlund*, att det vore lyckligt, om vi genom en ordnad praxis kunde införa samma viktiga rätt, som interpellationsrätten vore i det engelska parlamentet. Han gjorde gällande, att interpellationsrätten vore inskrifven i Andra kammarens arbetsordning »utan någon invändning från vare sig regeringen eller kammaren.»

Slutligen inträffade vid en interpellation 1894, att densamma framställdes och besvarades i Första kammaren, oaktadt Andra kammaren några timmar förut vägrat att låta framställa interpellationen.

Interpellationer i Andra kammaren.

I Andra kammaren har under åren 1867—1911 kammarens tillstånd till framställande af interpellation begärts 157 gånger. Kammaren har vägrat sitt tillstånd 12 gånger, hvarjämte talmannen en gång nekat att framställa proposition. En interpellation har återtagits. Beträffande flera interpellationer har tillstånd lämnats först efter votering.

Åtskilliga af dessa interpellationer äga intresse i nu förevarande afseende.

Den 29 januari 1867, således efter justitiestatsministerns förut omförmälda anförande i kammaren men före arbetsordningens antagande, hemställde herr *Hierta*, huruvida icke kammaren skulle finna för godt att anmoda hans excellens statsministern för utrikes ärendena att på tid, som han själf ägde bestämma, lämna nödiga upplysningar i viss fråga. Herr *Bergström* hemställde, att kammaren icke måtte medgifva framställandet af den ifrågasatta interpellationen. Han anförde bland annat, att, enligt hans förmenande, vore det föga tillständigt, att enskild ledamot af kammaren muntligen, utan understöd af kammaren, framställde förfrågningar till Hans Maj:ts rådgifvare. På talmannens framställning beslöt dock kammaren, att anmälan skulle göras hos hans excellens herr statsministern för utrikes ärendena därom att kammaren önskade å dag, som hans excellens behagade själf bestämma, erhålla upplysning i afseende på anslagen under riksstatens 3:dje hufvudtitel.

Sedan vid 1870 års riksdag grefve *Arvid Posse* framställt en interpellation, meddelade statsrådet friherre af *Ugglas* några dagar senare, att han först längre fram kunde besvara interpellationen. Han hade nämligen allenast fått del af frågorna men icke af motiveringen, hvaraf han

själf fått förskaffa sig en afskrift. Vid interpellationens besvarande uppstod debatt, därvid äfven grefve Posse höll ett längre anförande, hvori han framställde nya frågor. Detta uppkallade herr *Bergström*, som uttalade sitt ogillande af att grefve Posse gått utöfver ämnet samt framställt nya interpellationer utom dagordningen, hvilket icke kunnat ske, om grefve Posse ställt sig till efterrättelse bestämmelsen i arbetsordningen. I slutet af sitt anförande yttrade herr *Bergström*, att han vore benägen att formulera förslag till motiverad dagordning; men då han åtminstone icke nu ville införa något så nytt som en motiverad dagordning, hemställde han endast, att kammaren utan vidare förhandlingar måtte öfvergå till dagordningen.

En interpellation vid 1871 års riksdag af herr *Ehrenborg* medgafs efter bordläggning med 83 röster mot 79, därvid anmäldes 30 reservationer. Vid besvarandet, som framkallade en längre debatt, yttrade en kammarledamot bland annat: »Herr civilministern motiverade väsentligen sin åtgärd att ingå i svaromål å denna interpellation därmed, att kammarens majoritet genom att villfara interpellantens önskan att få framställa spørsmålet gjort densamma till eget. Då jag tillhörde denna majoritet, ber jag för egen del få protestera mot ett sådant antagande. Jag finner nämligen icke, att man ovillkorligen behöfver anses gilla en interpellations syftning och innehåll, därför att man medgifver dess behandling. Hvarje interpellation innefattar begäran om någon upplysning, och sådant är förhållandet äfven med denna; men bland den majoritet, som här understödde densamma, funnos säkerligen flere, som själfva icke behöfde den upplysning, som interpellationen afsåg att åstadkomma, fastän de icke ville förvägra interpellanten möjligheten att vinna den.»

Vid 1874 års riksdag anhöll grefve *Arvid Posse*, att kammaren ville tillåta honom framställa ett visst spørsmål till hans excellens justitiestatsministern. Innan talmannen hann framställa proposition härom, uppsteg justitiestatsministern *Carleson* och anförde till en början: »Till förekommande af onödig tidsutdräkt vill jag genast förklara, att spørsmålets beskaffenhet förbjuder mig att i den ordning, det blifvit väckt, upptaga det till besvarande; men för den händelse att syftmålet varit att erhålla kännedom mindre om min och andra statsråds mening i det särskildt uppgifna hänseendet än om min politiska ståndpunkt i allmänhet, hvaraf kan slutas till min mening i särskilda hänseenden, vill jag icke undandraga mig att härom lämna upplysning, såvidt sådant i korthet låter sig göra.» Efter justitiestatsministerns anförande uttalade grefve Posse sin

tacksamhet, men yttrade, att han väntat, att justitiestatsministern skulle tagit upp frågan till besvarande. Justitiestatsministern anförde, att det ingalunda vore brist på mod, som återhållit honom från att besvara det framställda spørsmålet; endast öfvertygelsen om olämpligheten af att afgifva det äskade svaromålet hade varit orsaken. Proposition å kammarens medgifvande till framställande af interpellationen hvarken begärdes eller framställdes.

Vid 1878 års riksdag framställde herr *Hedin* en interpellation, därvid han till en början anförde, att det ej vore honom alldeles tydligt, huru hvad dittills inom Andra kammaren stadgats om interpellationer utom dagordningen till Konungens rådgifvare rätteligen borde förstås och tillämpas. Han framhöll, att kammarens beslut i anledning af friherre de Geers anförande vid 1867 års riksdag aldrig formligen upphäfts, men att å andra sidan kammaren med afvikelse från nyssnämnda, i hans tanke väl grundade beslut genom den senare antagna arbetsordningens § 21 ingenting föreskrifvit om föregående anmälan af ett tillämnadt spørsmål. Då praxis följde arbetsordningen, ansåg *Hedin* sig böra, utan föregående anmälan af sin afsikt att å uppgifven dag utbedja sig en upplysning af en ledamot af regeringen, nu omedelbart anhålla om kammarens tillåtelse att utom dagordningen framställa ett spørsmål.

Vid 1893 års Riksdag anhöll herr *Mankell* om framställande af interpellation, huruvida regeringen ämnade till samma års Riksdag framlägga något förslag till ändring i gällande grundlagsbestämmelser rörande valrätten till riksdagens Andra kammare. Interpellationens framställande vägrades med 118 röster mot 94. Härvid afgåfvos 88 reservationer, hvaraf herrar *Beckmans*, *John Olssons* och *Fridtjw Bergs* voro motiverade. Herr *Beckman* anförde bland annat: »Hos oss är interpellationsrätten mer än vanligt kringgärdad. Man har, förmodar jag, när man pålagt sig så stora garantier, gjort detta i den fulla förvissning att, när begäran göres att framställa sådana frågor, hvilka verkligen kunna anses såsom uttryck för berättigade kraf, man också skall äga rätt att få framställa dem». Interpellationsrätten borde enligt hans uppfattning få beagnas så långt som intill de gränser, hvilka grundlagarna uppdroge.

Två dagar senare medgaf emellertid kammaren herr *von Friesen* att framställa en interpellation af likartadt innehåll. Vid interpellationsdebatten framhöll herr *von Friesen*, att det varit missnöjet med kammarens omförmälda beslut, som hos honom först framkallat tanken på att väcka den ifrågavarande interpellationen. Det syntes honom oriktigt, att

kammaren skulle vägra sitt bifall till att i rösträttsfrågan framställa ett spörsmål. Oaktadt detta skulle dock sannolikt, åtminstone hvad honom beträffade, det hela hafva stannat vid blotta tanken, om icke på grund af kammarens arbetsordning ett särskildt förhållande ägde rum beträffande framställande af interpellationer inom Andra kammaren. Arbetsordningen för kammaren föreskrefve nämligen, att beslut om, huruvida interpellation finge framställas eller icke, skulle fattas utan föregående öfverläggning. Skäl för och emot befogenheten af interpellationens framställande finge sålunda icke vägas mot hvarandra. Svepskäl och känslöstämningar kunde därför föra in sinnena på oriktiga vägar och förvilla eljest klara omdömen. Ett beslut, tillkommet under sådana förhållanden, kunde omöjligt anses vara oåterkalleligt och ett försök att däri vinna rättelse kunde således icke anses obefogadt, helst om målet kunde nås utan att det gamla beslutet behöfde formellt motsägas. I herr von Friesens yttrande instämde 16 ledamöter, herrar *Hedin*, *Hammarlund*, *Wavrinsky* m. fl.

Vid 1897 års riksdag vägrade talmannen, med hänvisning till § 90 regeringsformen, proposition å en af herr *John Olsson* framställd begäran om interpellation, huruvida Kungl. Maj:ts resolution den 24 juli 1896, på sätt chefen för Lifregementets husarer antagit, kunde för framtiden anses innebära stöd för den uppfattningen, att vederbörande regementschef skulle vara berättigad att utfå visst lönetillägg och fourageersättning för en tredje tjänstehäst. Efter votering godkändes propositionsvägran. 11 reservationer afgåfvos, däraf motiverade af herrar *John Olsson* och *Staaff* (»då detta beslut, efter min mening, i högsta grad äfventyrar riksdagens rätt till granskning af och kontroll öfver regeringens och ämbetsmyndigheternas åtgärder —»). Interpellationen framställdes sedermera i förändrad form och blef besvarad.

Vid samma års riksdag nekades en interpellation af herr *Centerwall*. Mot beslutet reserverade sig fyra ledamöter, bland andra herr *Höijer*, som anförde, att han ansåge att kammaren icke under några förhållanden borde vägra interpellation.

Vid 1906 års riksdag framställdes en interpellation af herr *Risberg* om anledningen till att chefen för justitiedepartementet, vid öfverlämnandet af flygskriften »Gula Faran» för laga beifran, underlåtit att väcka åtal jämväl enligt tryckfrihetsförordningens 3 § 1 mom. Vid besvarandet anförde statsministern *Staaff* bland annat: »Under bestämd reservation, att mitt svar må anses innefatta ett godkännande af det lämpliga i inter-

pellationsrättens utsträckning till området för chefens för justitiedepartementet åklagaremyndighet, vill jag meddela följande —».

Vid 1910 års riksdag framställde herr Lindhagen en interpellation till statsministern. Vid debatten, som uppstod efter besvarandet af denna interpellation, anförde friherre *Palmstierna*, att, enligt hans uppfattning, det här icke vore fråga om ett spörsmål, som herr Lindhagen ensam riktat till statsministern, utan att kammaren genom att lämna tillstånd till framställande af interpellationen visat ett intresse för att få de båda frågorna besvarade af statsministern. Häremot genmälde herr *Palme*, att han icke trodde, att det förhölle sig så, som friherre *Palmstierna* framhållit, om man såge på den praxis, som i kammaren utbildat sig med afseende på interpellationer. Han trodde, att många med honom nästan undantagslöst sade ja till en begäran om interpellations framställande och det utan att taga annan hänsyn till interpellationens ämne, än att det icke finge beröra sådana saker, som kunde vara af särskildt grannliga art. Skulle en annan praxis blifva gällande, nämligen att kammaren i något afseende skulle ställa sig bakom interpellanten, så finge man förutse en votering vid snart sagdt hvarje interpellations framställande. Friherre *Palmstierna* genmälte, att den omständigheten, att kammaren vid föregående tillfällen afslagit begäran om interpellations framställande samt att interpellationer blifvit bordlagda, visade, att kammaren lade i dagen större eller mindre intresse för, om en interpellation blefve framställd eller icke. Om en interpellation finge framställas, visade väl detta dock, att kammaren gärna ville höra svaret på den fråga, som föreläge, och därvid gjorde sig kammaren i viss mån meddelaktig i frågans framställande.

Vid sistnämnda års riksdag framställde herr *Berg* en interpellation angående anledningen till att civilministern icke kunnat tillstyrka en framställning, som gjorts om nedsättning i biljettpriser för folkskolebarn. Omedelbart efter det interpellationen medgifvits anförde civilministern grefve *Hamilton* att, enligt hans uppfattning, stode interpellationen i uppenbar strid med det uttryckliga stadgandet i § 90 regeringsformen; och funne statsrådet sig vara hindrad att lämna den af herr *Berg* begärda upplysningen. I sitt svar härå framhöll herr *Berg*, att tillföre åtskilliga på liknande sätt formulerade interpellationer besvarats. Han erinrade därvid bland annat om den *Risbergska* interpellationen vid 1906 års Riksdag.

Interpellationen framställdes sedermera ånyo, fast i något förändrad form. Vid debatten, som uppstod efter besvarandet, lämnades af herr *Edén* en längre utredning af § 90 regeringsformen. Han framhöll vidare,

att han icke kunde underlåta att konstatera, att såväl kammaren som talmannen i detta fall tolkat § 90 regeringsformen annorlunda än civilministern, enär talmannen tillåtit propositionen och kammaren enhälligt godkänt framställandet af interpellationen, utan att någon ansett, att den strede mot § 90 regeringsformen.

Vid samma års riksdag afslogos två interpellationer, den ena af herr *Lindley* angående inkallande af den s. k. förlikningskommissionen för att tolka innebörden af uppgörelsen i 1908 års stufverikonflikt i Norrland, den andra af herr *Andersson* i Grimbo angående tobaksskattereformen. Mot det förra afslagsbeslutet, som fattades med 92 röster mot 88, anmäldes 62 reservationer. Därvid anförde herr *Thorsson*, att Andra kammaren nu, såvidt han kunde förstå, genom denna votering tagit en viss bestämd position i frågan. Friherre *Bonde* anförde, att det framhållits, att en interpellations beviljande icke betydde, att kammaren godkänt interpellationens innehåll och syfte, utan blott att man ej ville förhindra en enskild riksdagsman att kunna vinna önskade upplysningar från regeringens sida. Som skäl för afslaget anfördes af herr *Lundell*, att det icke torde förvåna, att kammaren, med hänsyn till den långt framskridna tiden för riksdagen, sökte visa ifrån sig sådana ärenden, som det icke tillkomme kammaren att handlägga utan helt vore privatärenden. Herr *Olsson* i Broberg angaf som skäl, att han fann interpellationen ändamålslös. Herr *Persson* i Stallerhult angaf som orsak, att han röstat emot interpellationen, att friherre Palmstierna för någon tid sedan lagt en interpellations framställande hela kammaren till last af det skäl, att ingen votering därom ägt rum. I anledning häraf anförde friherre *Palmstierna* i en senare debatt, att han ville förtydliga sitt yttrande så till vida, att det förefunnes en öfre och en undre gräns, som man hade att röra sig emellan. Den öfre bestode däri, att kammaren lade så mycket af intresse i dagen, att en regeringsledamot borde gifva svar på en fråga, hvars framställande kammaren tillåtit, och en undre däri, att en majoritet icke borde anse sig föranlåten att undertrycka meningar, som framkommit och klädde sig i interpellationens form. Mot afslaget å herr Anderssons i Grimbo interpellation anmäldes 48 reservationer, af hvilka interpellantens innefattade ett yttrande i sak.

Vid bedömande af föreliggande fråga har utskottet ansett sig kunna utgå från den förutsättningen, att, äfven om till stöd för rättigheten att utom dagordningen till Konungens rådgifvare framställa spörsmål icke torde kunna

*Utskottets
yttrande.*

åberopas någon bestämmelse i grundlagen, denna rättighet likväl måste anses framgå af de konstitutionella principerna och stå i full öfverensstämmelse med dessa. I hvarje fall torde densamma numera vara fastslagen genom en bestående praxis.

I Första kammaren har interpellationsrätten utöfvats utan att vara reglerad af ordningsstadgan eller andra af kammaren antagna föreskrifter, ett förhållande, som icke torde vara tillfredsställande.

Mot den praxis, som beträffande interpellationsrätten utbildats i Första kammaren, anser sig utskottet såsom en brist kunna anmärka, att kammaren icke i någon mån sättes i tillfälle att verka reglerande på eller lämna sin medverkan till framställande af en interpellation.

I likhet med motionären finner utskottet det därför lämpligt, att i Första kammarens ordningsstadga införes en bestämmelse, hvarigenom interpellationen bindes vid en viss form och kammaren sättes i tillfälle att fatta beslut, huruvida interpellation må framställas eller icke. Något grundlagsenligt hinder för införandet i ordningsstadgan af bestämmelse härom torde icke kunna åberopas.

Beträffande betydelsen af kammarens tillstånd till framställande af en interpellation har utskottet funnit det uppenbart, att kammaren icke härmed »ställer sig bakom» eller solidarisk med interpellanten, utan endast anser frågan vara af den innebörd och beskaffenhet, att kammaren kan och bör lämna sitt tillstånd till densammes framställande. Härigenom erhåller dock interpellationen en ojämförligt större kraft och betydelse, än om den utan vidare framställes af enskild ledamot.

Då utskottet härefter tagit i öfvervägande, huruvida diskussion före kammarens beslut bör tillåtas eller icke, har utskottet funnit en sådan diskussion vara onödig och kunna medföra olägenheter.

Inom utskottet — såväl som af motionären — har dock ifrågasatts, huruvida en bestämmelse med förbud mot diskussion kunde vara i öfverensstämmelse med den i § 52 i riksdagsordningen stadgade rätt för ledamot att »till protokollet fritt tala och utlåta sig i alla frågor, som under öfverläggning komma, och om lagligheten af allt, som inom kammaren sig tilldrager». Till dessa här angifna frågor torde emellertid, enligt utskottets mening, begäran att framställa interpellation ej vara att hänföra; och anser sig utskottet på den grund oförhindradt att föreslå en bestämmelse i nu förevarande hänseende i likhet med den i Andra kammarens arbetsordning.

Under åberopande af hvad sålunda anförts får utskottet sålunda hemställa,

att Första kammaren måtte på så sätt bifalla motionen, att kammaren beslutar att till sin ordningsstadgas § 18 tillägga följande stadgande:

»5:o) Äskar utom föredragningslistan ledamot att få till Konungens rådgifvare framställa spörsmål; aflämne detsamma skriftligen uppställdt och af bestämdt innehåll. Kammaren beslute, utan föregående öfverläggning, huruvida spörsmålet må framställas eller icke. I förra händelsen låte talmannen vederbörande rådgifvare ofördröjligen af spörsmålet undfå del.»

Stockholm den 15 mars 1912.

På utskottets vägnar:

G. LAGERBJELKE.

Reservation

af herrar *Danström* och *Hallberg* mot viss del af utskottsbetänkandet.
